ILMOITTAJANSUOJELULAKIA KOSKEVA HE 147/2022

Eduskunnan lakivaliokunta 6.10.2022

Neuvotteleva virkamies Juha Keränen

OIKEUSMINISTERIÖ

DIREKTIIVIN PERUSAJATUKSIA

- Tavoitteena on ilmoitusten lisääminen taloudellisista väärinkäytöksistä ja lainsäädännön rikkomisista.
- Kolmiportainen ilmoitusjärjestelmä, ilmoitukset ensisijaisesti organisaation sisällä sisäiseen ilmoituskanavaan, toissijaisesti ulkoiseen ilmoituskanavaan (viranomaiskanava) ja vasta viime kädessä julkisuuteen.
- Keskeistä on se, että ilmoittaja on sellainen henkilö, joka työnsä yhteydessä havaitsee rikkomisen tai epäilee sitä ja ilmoittaa siitä (perusteltu syy).
- Ilmoittajan ja ilmoituksen kohteen henkilöllisyyden suojaaminen.
- Ilmoituksen kohteen oikeusturva, perättömät, haitantekotarkoituksessa tehdyt ilmoitukset.

SOVELTAMISALA

Direktiivin vähimmäisvaatimuksena ovat rikkomiset, jotka

1) kuuluvat direktiivin liitteessä mainittujen lainsäädäntöalojen muodostamaan EU-säädösten kokonaisuuteen.

2) edellä mainitun lisäksi kansallisessa laissa mukaan on otettava

1) kunkin sektorin muu kuin direktiivin liitteessä mainittujen EU-säädösten pohjalta täytäntöönpannun kansallisen lainsäädännön rikkomiset,

2) kansallisten valtiontukien ja avustusten rikkomiset,

3) kansallisen kilpailulainsäädännön rikkomiset,

4) rikkomiset, jotka koskevat veroja ja tulleja,

5) rikkomiset, joista seuraa yleiseen etuun kohdistuva uhka tai joista kohdistuu yleiseen etuun vakava haitta, jos siitä seuraa huomattavia riskejä yhteiskunnan hyvinvoinnille ja

6) talousrikokset

Ehdotettavaa lakia sovellettaisiin 2 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa (lainsäädäntöalat 1-11) tekoihin tai laiminlyönteihin: 1) jotka on säädetty rangaistavaksi; 2) joista voi seurata rangaistusluonteinen hallinnollinen seuraamus; taikka 3) jotka voivat vakavasti vaarantaa lainsäädännön yleisen edun mukaisten tavoitteiden toteutumista.

KOLMIPORTAINEN ILMOITTAMINEN

Vaihe 1
Ilmoittaminen sisäiseen ilmoituskanavaan

Sisäinen ilmoittaminen -ensisijaisuus
Lähtökohta ilmoittamiselle on se, että ilmoitus tehdään siihen organisaatioon, jota ilmoittaminen koskee ja missä rikkominen voidaan parhaiten selvittää!

Yksityisen ja julkisen sektorin organisaatioiden on otettava käyttöön sisäiset kanavat ja menettelyt rikkomisten sisäistä ilmoittamista ja jatkotoimia varten. Jatkotoimia ovat palaute, kanavan luottamuksellisuus, ohjeistus, ilmoituksen sisällön selvittäminen, rikkomisen korjaaminen, rikosepäily esitutkintaan. Koskee organisaatioita, joissa on vähintään 50 työntekijää.

Vaihe 2
Ilmoittaminen keskitettyyn ilmoituskanavaan

Keskitetty ilmoituskanava tulee olemaan oikeuskanslerinvirasto, johon kaikki ulkoiseen ilmoituskanavaan tarkoitetut tehdään keskitetysti ja josta ilmoitus siirretään oikealle toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle. Ilmoitus ulkoiseen ilmoituskanavaan voidaan tehdä, jos ilmoitusta ei ole asianmukaisesti käsitelty sisäisessä ilmoituskanavassa tai sellaista ei ole käytettävissä.

Vaihe 3
Tietojen julkistaminen

Henkilöllä, joka julkistaa tietoja, saa suojelua, jos jokin seuraavista edellytyksistä täyttyy:
1) henkilö on ilmoittanut ensin sisäisesti ja ulkoisesti tai suoraan ulkoisesti, mutta ilmoituksen perusteella ei ole toteutettu asianmukaisia toimenpiteitä määräajassa; tai
2) henkilöllä on ollut perusteltu syy uskoa, että
a) rikkominen voi aiheuttaa yleiseen etuun kohdistuvan välittömän ja ilmeisen vaaran esimerkiksi, kun kyseessä on hätätilanne tai peruuttamattoman vahingon vaara; tai
b) ulkoinen ilmoittaminen voi aiheuttaa vaaran vastatoimien kohteeksi joutumisesta tai on epätodennäköistä, että rikkomiseen puututaan tehokkaasti asiaan liittyvien erityisten olosuhteiden vuoksi.

LAKIIN SISÄLTYVÄT SUOJELUELEMENTIT

VASTATOIMIEN KIELTO, VASTUUVAPAUS,KÄÄNNETTY TODISTUSTAAKKA, VAHINGONKORVAUS, HYVITYS, SANKTIOT, SÄÄNNÖSTEN PAKOTTAVUUS

- Ilmoittajaa on suojeltava vastatoimilta (käsite laaja), vastatoimien kielto.
- Kun henkilö ilmoittaa rikkomisia koskevia tietoja tai julkistaa tietoja, hänen ei katsota rikkovan mitään tietojen ilmaisemista koskevaa rajoitusta eikä häntä aseteta minkäänlaiseen vastuuseen tällaisen ilmoituksen tai tietojen julkistamisen vuoksi. Ilmoittavia henkilöitä ei aseteta vastuuseen ilmoitetun tai julkistetun tiedon hankkimisen tai sen saamisen vuoksi edellyttäen, että tällainen hankkiminen tai saaminen ei itsessään ole rikos (VASTUUVAPAUS).
- Tuomioistuimen menettelyssä, joka koskee ilmoittavalle henkilölle aiheutunutta haittaa (siviiliprosessi), on oletettava, että haitta johtui ilmoituksen tai tietojen julkistamisen vuoksi toteutetuista vastatoimista. Haitallisen toimen toteuttajan velvollisuutena osoittaa, että kyseinen toimi toteutettiin asianmukaisesti perustelluista syistä (KÄÄNNETTY TODISTUSTAAKKA)
- Korjaavana toimenpiteenä VAHINGONKORVAUS ilmoittajalle vastatoimien kiellon rikkomisesta aiheutuneesta vahingosta. Tahallisesti vääriä tietoja ilmoittaneen tai julkistaneen ilmoittajan on korvattava ilmoituksen kohteelle siten aiheuttamansa vahinko.
- HYVITYS: Ilmoittajalle hyvitys vastatoimesta aiheutuneesta loukkauksesta, heikomman suoja.
- SEURAAMUKSET: Tahallinen väärien tietojen ilmoittaminen, ilmoittajan suojelusta annetun lain rikkominen, Viittaussäännökset: salassapitovelvollisuuden rikkominen, tietosuojarikos, viestintäsalaisuuden loukkaus, väärä ilmianto, kunnianloukkaus.
- LAIN SÄÄNNÖSTEN PAKOTTAVUUS: Sopimus, jolla vähennetään ilmoittajalle tai ilmoituksen kohteelle ehdotettavan lain mukaan tulevia oikeuksia ja oikeussuojakeinoja, on mitätön.